

Näringsutskottets betänkande

1984/85:6

om vissa detaljhandelsfrågor

Ärendet

I detta betänkande behandlas två motioner rörande detaljhandel. Den ena gäller prissättningsmetoderna inom detaljhandeln, den andra AB Handelskredit.

Sammanfattning

Utskottet avstyrker en motion (s) med önskemål att statens pris- och kartellnämnd skall överlägga med handeln och kräva kostnadsrelaterade prispåslag som inte diskriminerar produkter av högre kvalitet eller av svensk tillverkning. Det finns, anser utskottet, inte skäl för ett ingrepp i prisbildningen av denna generella räckvidd. Utskottet avstyrker också, med hänvisning till ett framlagt utredningsförslag, en motion (m) om statlig garanti till AB Handelskredit, syftande till att detaljhandelns kreditförsörjning skall kunna tillgodoses med bevarat oberoende i förhållande till de stora leverantörsblocken.

Motioner

De motioner som behandlas här är följande:

1983/84:1039 av Grethe Lundblad m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att statens pris- och kartellnämnd får i uppdrag att vid överläggningar med handels- och marknadsföringsorganisationer kräva sådana kostnadsrelaterade prispåslag, som inte diskriminerar produkter av högre kvalitet eller av svensk tillverkning,

1983/84:2377 av Alf Wennerfors (m), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande statlig kreditgaranti till AB Handelskredit.

Uppgifter i anslutning till motionerna

Prispåslag i handeln

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om detaljhandelns prissättningsmetoder, främst i fråga om textilvaror, har varit ett återkommande tema hos riksdagen under den senaste tioårsperioden.

I proposition 1975/76:206 om åtgärder för beklädnadsindustrin informerade industriminister Rune Johansson om överläggningar som hade förts mellan statens pris- och kartellnämnd (SPK) och Sveriges textilhandlarförbund. Från SPK:s sida hade därvid förts fram önskemål att förbundet skulle medverka till en omläggning av detaljhandelspålaggen som innebar en övergång från procentpåslag till en prissättningsmetod med kron- och örespålägg. Förbundet hade förklarat sig villigt att medverka till att få företaget inom textil- och detaljhandeln att övergå till sådana prissättningsmetoder som SPK hade föreslagit. En arbetsgrupp hade tillsatts med uppgift att komma fram med material som stödde detta syfte. I en liknande arbetsgrupp för skohandeln medverkade representanter för Sveriges skohandlarförbund.

För den svenska tekoindustrin skulle en omläggning från procentuella pålägg till en prissättning med kron- och örespålägg innebära att de svenska produkterna fick ett gynnsammare utgångsläge i konkurrensen med den prisbilliga importen, anförde industriministern. I de överläggningar som pågick mellan SPK och berörda branschorgan om en omläggning av detaljhandelspålaggen hade det visat sig svårt att nå en acceptabel lösning. Om inte SPK och detaljhandeln kunde nå en frivillig uppgörelse i denna fråga fick det övervägas att genom lagstiftning göra det möjligt att framtvunga en kalkylmetod med åsyftad verkan, sade industriministern.

Frågan om beklädnadshandelns prissättningsmetoder berördes åter ett år senare i proposition 1976/77:85 om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet. I propositionen konstaterade handelsminister Staffan Burenstam Linder att de redan i inköpsledet befintliga prisskillnaderna mellan inhemska och importerade beklädnadsvaror förstärktes i konsumentledet genom detaljhandelns prissättningsmetoder. Han uttalade vidare att det borde analyseras i vad mån prissättningsmetoderna innebar att konsumentpriserna på de svenska varorna var högre än vad som var kostnadsmässigt motiverat. I maj 1977 uppdrog regeringen åt SPK att undersöka i vad mån metoderna att beräkna pålaggen på svenska resp. importerade varor inom beklädnadshandeln ledde till kostnadsmässigt motiverade resultat. I direktiven uttalades att nämnden, om dessa undersökningar skulle visa att pålaggen inte var fördelade på ett kostnadsmässigt riktigt sätt, i samråd med berörda intressenter skulle undersöka vilka möjligheter som fanns att med stöd i en vidgad kunskap om kostnadssituationen nå en såväl rimlig som praktiskt tillämpbar fördelning av pålaggen mellan svenska och importerade varor inom handeln.

Mot denna bakgrund avstyrktes av näringsutskottet (NU 1976/77:4, reservation s) och avslogs av riksdagen ett par motioner (s) om utvärdering av påslagen resp. lagstiftning om textilbeklädnadshandelns prissättningsmetoder.

I proposition 1977/78:42 om åtgärder för försörjningsberedskapen på tekoområdet fann handelsminister Staffan Burenstam Linder anledning att åter beröra detaljhandelns prissättningsmetoder. Han uttalade att proble-

men med det system med procentpåslag som handeln använder är att bestämma hur de faktiska särkostnaderna för olika varor ser ut. Vidare erinrade handelsministern om den undersökning som verkställdes av SPK och sade sig räkna med att parterna med det underlag som sålunda erhöles skulle komma att verka för en skyndsam anpassning av den faktiska prissättningen inom detaljhandeln till nya påläggsmetoder, som speglade kostnaderna för olika varugrupper. I en socialdemokratisk partimotion uttalades vissa tvivel på möjligheterna att få till stånd frivilliga överenskommelser med detaljhandeln. Motionärerna menade att detta i och för sig var angeläget. Om det visade sig att förhandlingar inte ledde till resultat borde dock regeringen utnyttja den möjlighet till regleringar av handelsmarginaller som allmänna prisregleringslagen (1956:236) erbjöd.

Med hänsyn till att resultatet av SPK:s utredningsarbete kunde förväntas föreligga inom kort och att det enligt propositionen förutsattes att förhandlingar skulle komma att upptas fann näringsutskottet (NU 1977/78:41, reservation s) inte skäl att föreslå riksdagen att göra en framställning till regeringen enligt motionsyrkandet.

SPK:s utredning blev klar i augusti 1978. Där konstaterades bl. a. att metoden med ett procentuellt pålägg medförde att priserna inte kalkylerades på ett kostnadsmässigt riktigt sätt. SPK överlade därefter med textilhandels branschorganisationer och Kooperativa förbundet i syfte att få till stånd en ändrad kalkylering i detaljhandeln. Förhandlingarna ledde inte till önskat resultat.

Förslaget om lagstiftning i fråga om prissättningsmetoder inom beklädnadshandeln återkom i en motion (s) våren 1979. Näringsutskottet (NU 1978/79:48, reservation s) noterade med beklagande att förhandlingarna mellan staten och textilhandels företrädare hade blivit resultatlösa. Utskottet fann det å ena sidan på lång sikt otillfredsställande att ett prissättningsystem begagnades som inte gav ett riktigt uttryck för handels kostnader för varans inköp och dess hantering. Å andra sidan sade sig utskottet vara medvetet om att det stötte på svårigheter av både principiell och praktisk natur att gå in med tvångslagstiftning i enlighet med förslaget i motionen. En lagstiftning om detaljhandelspålägg skulle innebära ett avsteg från principen om marknadsanpassad prissättning, enligt vilken priset bestäms med hänsyn till konkurrenssituationen. Motionen avstyrktes, men utskottet förutsatte att regeringen och ansvariga myndigheter uppmärksamt följde utvecklingen på området.

Motsvarande motionsyrkande (s) och behandling härav i näringsutskottet förekom år 1980. Utöver vad som hade anförts när frågan senast var aktuell uttalade utskottet att man måste observera att alla importerade varor inte var av lågpriskaraktär. Större delen av importen av konfektionsvaror kom från EG- eller EFTA-stater eller andra industriländer. Det borde också noteras, anförde utskottet, att en stor del av de billiga tekovarorna var av svenskt ursprung. Vidare tillämpade handeln inte samma procentuella pålägg för alla

varor. Det var därför svårt att dra slutsatsen att en viss prissättningsmetod framstod som särskilt gynnsam eller ogynnsam just för svensk tekoindustri (NU 1979/80:39 och 73, reservation s).

Förutom i socialdemokratiska partimotioner framfördes åren 1981 och 1982 krav på lagstiftning om prissättning i textilhandeln också i motioner från vänsterpartiet kommunisterna. Motionerna avstyrktes av näringsutskottet med samma motivering som våren 1980 (NU 1980/81:47, reservations s; NU 1981/82:50 och 59, reservation s).

Riksdagen har i samtliga nu refererade fall följt utskottet.

Våren 1983 kommenterades frågan i proposition 1982/83:130 om åtgärder för tekoindustrin, m. m. Industriminister Thage Peterson anförde att han vad gällde prissättningsfrågorna ville avvakta resultatet av den utveckling som, bl. a. med hjälp av stimulansåtgärder inom ramen för branschprogrammet vid statens industriverk, på olika sätt pågick mot ökat samarbete mellan tekoföretagen och handeln. Han var därför, förklarade han, inte beredd att vid denna tidpunkt föreslå att frågan om lagstiftning skulle aktualiseras. Näringsutskottet sade sig dela uppfattningen att något initiativ på detta område inte var motiverat i dåvarande läge och föreslog därför inte heller någon åtgärd av riksdagen med anledning av ett motionsyrkande (s) enligt vilket regeringen borde följa upp SPK:s utredning och vidta de åtgärder som var motiverade. Härvid förutsatte utskottet att regeringen noga följde utvecklingen och var beredd att vidta åtgärder om dittillsvarande initiativ inte inom rimlig tid ledde till en i här aktuellt avseende godtagbar prissättning på tekovaror i detaljhandelsledet. I en gemensam borgerlig reservation förordades en formulering där utskottet begränsade sig till att anföra att något initiativ på området inte var motiverat och att någon åtgärd med anledning av motionen inte var påkallad. Riksdagen följde utskottet (NU 1982/83:42, rskr 1982/83:321).

Statens industriverks tekostrukturutredning

Rapporten (SIND PM 1984:4) Tekostrukturutredningen, svensk tekoindustris möjligheter på lång sikt, har utarbetats på regeringens uppdrag. I denna redovisar statens industriverk en bedömning av hur svensk tekoindustri påverkas på längre sikt av främst den tekniska utvecklingen och ändrade distributionsformer inom handeln.

Textildetaljhandelns prissättningsystem kommenteras i korthet i rapporten. Branschens vanliga procentuella påläggssystem kan komma att bli mer flexibelt, sågs det. I industriverkets beräkningar har indirekt antagits att förändringar i påläggssystem inte radikalt ändrar konsumentprisrelationerna mellan importerade och svenskproducerade varor. I rapporten återges också vissa expertbedömningar i frågan om framtida förändringar i prissättnings-systemet. Enligt dessa bedömningar kommer de traditionella prissättningsmetoderna med normalt procentuella påslag att bestå även framgent. Genom

datoriseringen ges dock enligt dessa bedömare bättre möjligheter att fördela distributionskostnaderna flexibelt, t. ex. efter vad varje vara kostar och med hänsyn till konkurrenssituationen.

SPK om priser och pålägg inom textilbeklädnadshandeln år 1983

I rapporten (1984:4) Textilbeklädnadshandeln 1983 – priser och pålägg redovisar SPK bl. a. följande uppgifter om detaljhandelns pålägg år 1983.

Detaljhandelns pålägg på kläder uppgick till i genomsnitt 90 % exkl. mervärdesskatt. De procentuella påläggen varierade kraftigt mellan olika plagg, från 50–60 % till 140–150 %. Påläggen varierade såväl mellan olika företag som mellan olika varianter av samma plaggtyp inom ett företag. Liksom vid tidigare undersökningstillfällen var de procentuella påläggen för importerade varor – i synnerhet de som butikerna själva importerat – högre än för svensktillverkade varor. För svensktillverkade plagg låg genomsnittspålägget något under 90 % och för importerade något över 90 %.

Omräknat med hänsyn till plagsammansättningen i den inhemska tillverkningen var pålägget för importerade kläder i genomsnitt ca 93 % eller 5 procentenheter högre än för svensktillverkade.

Det lägre procentpålägget för svenska plagg hänger delvis samman med att dessa plagg vanligen ligger i de högre prisklasserna, för vilka detaljhandeln generellt sett tillämpar lägre procentpålägg än för plagg i de lägre prisklasserna. En jämförelse av pålägget för plagg i samma prisklass visar ingen signifikant skillnad i procentpålägg för svenska och importerade varor.

Riktlinjer för SPK:s verksamhet

Statens pris- och kartellnämnd skall enligt sin instruktion (1983:407) följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet med undantag av bankväsendet och annan företagsamhet, över vilken bankinspektionen har tillsyn, samt försäkringsväsendet. Det åligger nämnden särskilt bl. a. att insamla och analysera uppgifter om priser och marginaler för förnödenheter och tjänster i olika förädlings- och distributionsled inom landet, att genom sammanställning av sådana uppgifter samt av prisuppgifter från utlandet klarlägga prisutvecklingen och att undersöka prisbildningen inom ett visst område av näringslivet om prisutveckling, konkurrensförhållanden eller andra omständigheter ger anledning till det, samt att, då nämnden finner att bestämmelse i 2–9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) bör träda i tillämpning, utan dröjsmål anmäla det till regeringen.

Enligt en tidigare gällande bestämmelse i instruktionen skulle SPK genom överläggningar med företag, organisationer och andra prissättare söka påverka prissättningen i en för konsumenterna gynnsam riktning. Vid utgången av juni 1982 togs SPK:s aktiva prisöverläggningsroll bort genom ändring i instruktionen.

I anslutning till regeringens beslut att det allmänna prisstoppet, som hade införts i oktober 1982, skulle upphöra den 1 mars 1983 fattades också beslut om riktlinjer för den prisövervakning som SPK skulle bedriva efter prisstoppet. Riktlinjerna är formulerade på följande sätt:

Nämndens prisövervakning skall ha till väsentligt syfte att klarlägga förekomsten av prishöjningar som kan komma i konflikt med övergripande samhällsekonomiska mål. Prisövervakningen skall härvid inriktas på att analysera huruvida prishöjningar planeras eller genomförs som kompensation för förväntade kostnadsökningar, s. k. löneglidning eller minskad försäljningsvolym. Vidare skall nämnden analysera i vilken utsträckning olika branschers produktivitet utveckling kommer till uttryck i prissättningen. Analysen skall vidare ske med beaktande av bl. a. sådana förhållanden som ändrade marknadsförutsättningar och företagets investeringsbehov.

Prisövervakningen skall särskilt inriktas på de varu- och tjänsteområden för vilka med tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) föreskrivits skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar och i övrigt på områden av stor betydelse för den privata konsumtionen eller där konkurrensen är ofullständig.

Det åligger nämnden att underrätta regeringen och informera allmänheten om pris- och marginalutvecklingen inom de övervakade områdena. Om nämnden finner att planerade eller genomförda pris- eller marginaländringar är anmärkningsvärda mot bakgrund av riktlinjerna för prisövervakningen skall nämnden utan dröjsmål anmäla det till regeringen.

Att nya riktlinjer för SPK:s prisövervakning skulle komma att beslutas hade aviserats redan i 1983 års finansplan (prop. 1982/83:100 bil. 1 s. 16). En utgångspunkt borde därvid vara, anförde i samband härmed statsrådet Kjell-Olof Feldt, att företagen själva skall avgöra vilka priser som skall tillämpas. Ingripanden från det allmänna sidan i syfte att påverka prissättningen i enskilda fall borde ske sparsamt.

Enligt ett pressmeddelande från finansdepartementet i anslutning till regeringsbeslutet om slopande av det allmänna prisstoppet fanns inga planer på en återgång till den löpande direkta påverkan på enskilda företags prissättning som hade tillämpats fram till mitten av år 1983. Om utvecklingen av prisnivån inom visst område skulle påkalla särskilda åtgärder kunde regeringen naturligtvis på nytt besluta om prisstopp eller andra prisregleringar, sades det i pressmeddelandet, där det också angavs att regeringen genom SPK noga skulle komma att följa den fortsatta prisutvecklingen.

AB Handelskredit

Organisation och verksamhet

AB Handelskredit, som började sin verksamhet år 1939, har till ändamål att genom utlåning av lån eller på annat sätt bidra till effektiviseringen av svensk detaljhandel. Dess uppgift är i första hand att genom lån möjliggöra för enskilda självägande köpmän inom detaljhandeln med dagligvaror, färg och parfym att få tillgång till riskvilligt kapital för att nyetablera, förvärva,

utvidga eller modernisera rörelser utan att tvingas in i beroendeställning till någon leverantör. Handelskredit har under senare år medverkat i ca 25 % av nyetableringarna inom enskild dagligvaruhandel. Handelskredits ägare utgörs av industriföretag inom livsmedelsbranschen och den kemisk-tekniska branschen samt branschorganisationer. Institutets lånestock uppgick vid utgången av år 1983 till ca 166 milj. kr. Den årliga nyutlåningen har under senare år genomsnittligt legat kring 37–40 milj. kr. Handelskredits upplåning sker främst genom medverkan av ett bankkonsortium som dels ger lån i form av t. ex. checkräkningskrediter, dels ger garantier för lån hos andra långivare. För en viss del av Handelskredits upplåning krävs bankgarantier. För garantierna debiteras en avgift som uppgår till 1,5 % av lånesumman. Enligt avtal mellan Handelskredit och bankkonsortiet får summan av Handelskredits totala krediter hos konsortiet inkl. garantier inte överstiga 80 % av Handelskredits kreditvärdiga lånefordringar. Handelskredits totala upplåning uppgick vid utgången av år 1983 till ca 154 milj. kr.

Handelskredit-Gruppen är den gemensamma beteckningen på AB Handelskredit och dess fyra systerinstitut – AB Järnhandelskredit, AB Textilkredit, AB Svensk Hotell- och Restaurangkredit samt Kiosk- och Servicehandels Kreditinstitut AB. Intressenter i systerinstitutet är liksom i Handelskredit leverantörer till resp. bransch samt branschorganisationer. De fyra institutens sammanlagda nyutlåning uppgick år 1983 till ca 55 milj. kr. Utestående lån uppgick till ca 150 milj. kr. och den sammanlagda upplåningen till ca 132 milj. kr.

Utredningsförslag

Frågan om statliga insatser i form av bl. a. statlig garanti till Handelskreditgruppen har behandlats av flera utredningar.

Distributionsutredningen förordade i betänkandet (SOU 1975:69) Samhället och distributionen att Handelskredits utlåningsverksamhet skulle förstärkas genom en statlig kreditgaranti eller statligt delägarskap.

Samma uppfattning framfördes av *serviceföretagsutredningen*, som i sitt betänkande (SOU 1979:74) Serviceföretagen – vägar till utveckling bl. a. uttalade att statliga garantier för Handelskredit-Gruppen skulle underlätta institutens upplåning, ge instituten lägre kostnader och tillföra dem betydande goodwill. Ett statligt engagemang i Handelskredit och dess systerorganisationer skulle utgöra ett värdefullt komplement till utredningens övriga förslag om en utbyggnad av de regionala utvecklingsfonderna. Statens engagemang borde utformas på ett sådant sätt att institutens kapitalförsörjning på sikt kunde tryggas. Institutens upplåning borde också kunna ske på gynnsammare villkor än dittills, vilket skulle medföra att utlåningsräntorna kunde sättas lägre och serviceföretagen därmed få en bättre finansieringssituation.

Utredningen förordade att en statsgaranti skulle utställas intill ett fastställt rambelopp. En lämplig avgränsning av det statliga engagemanget var enligt

utredningen att garantierna uppgick till 25 % av resp. bolags utestående lån.

Remissbehandlingen av serviceföretagsutredningens förslag om statliga garantier för Handelskredit-Gruppen visade att flertalet av de remissinstanser som yttrade sig i ärendet ställde sig positiva till förslaget. Bl. a. framfördes att Handelskredits upplåning borde underlättas för att man på så vis skulle öka förutsättningarna för utlåning till och utveckling av en detaljhandel som var oberoende av leverantörer. Bland de instanser som avstyrkte förslaget var fullmäktige i riksbanken, som uttalade att förslaget om individuella garantier för olika lån skulle befrämja en ogynnsam utveckling av kreditmarknaden. Andra remissinstanser ifrågasatte om man borde medge statliga garantier för privata kreditinstituts upplåning. Universitets- och högskoleämbetet och Tjänstemännens centralorganisation uttryckte tveksamhet med hänvisning till att skälen för garantierna föreföll vagt grundade och huvudsakligen baserade på institutets egna önskemål.

Serviceföretagsutredningens förslag beträffande Handelskredit fanns inte med bland de förslag som regeringen, på basis bl. a. av denna utredning och remissbehandlingen härav, lade fram i proposition 1981/82:118 om åtgärder för de små och medelstora företagen.

Utredningen angående de små och medelstora företagens finansiella situation sammanfattar i sitt betänkande (SOU 1983:59) Kreativ finansiering de skäl som har brukat anföras för ett statligt engagemang för Handelskredit-Gruppen.

Som principiella argument för att staten borde ställa en garanti till Handelskredit-Gruppen har från serviceföretagens sida hävdats att statens insatser under en följd av år har gynnat tillverkningsindustrin, medan liknande stödåtgärder inte har kommit serviceföretagen till del. De finansiella skälen grundar sig på behovet av att Handelskredit-Gruppens egen upplåning underlättas, varigenom i sin tur detaljhandels behov av krediter lättare skulle kunna tillgodoses. En statlig garanti skulle också göra det möjligt att sänka upplånings- och utlåningsräntorna. De konkurrensskäl som har framförts är att den möjlighet en handlare har att få kredit från Handelskredit-Gruppen underlättar för denne att bevara sitt oberoende i förhållande till de stora leverantörsblocken. Tillgången på en statlig garanti och därmed en viss kreditvolym till rimliga kostnader antas sålunda förstärka möjligheterna att bibehålla oberoende handlare.

Utredningen finner för egen del övervägande skäl tala för att en statlig kreditgaranti ges till Handelskredit-Gruppen. Visserligen säger sig utredningen i viss utsträckning dela den tveksamhet som har anförts mot en sådan ordning; den anför också att den rent finansiella effekten för handels del torde bli begränsad. Utredningen anser emellertid att en statsgaranti till Handelskredit-Gruppen skulle kunna få positiva psykologiska effekter för handels utveckling och för nyföretagandet inom denna näringsgren. Enligt utredningens förslag bör den statliga garantiramen uppgå till 50 milj. kr. och en garantiavgift på högst 0,5 % tas ut.

Utredningens betänkande har remissbehandlats. Dess förslag bereds f. n. i regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsförslag (m; fp) om bl. a. statliga kreditgarantier för Handelskredit och dess systeminstitut har väckts flera gånger tidigare. Det återkommande huvudargumentet för en sådan lösning har, i likhet med vad som är fallet i årets motion, varit intresset av att den enskilda detaljhandeln oberoende i förhållande till grossistföretagen stöds så att konkurrensen inom detaljhandeln kan vidmakthållas.

Våren 1981 uttalade näringsutskottet (NU 1980/81:64 s. 20) med anledning av en motion (m) i ämnet att utskottet var ense med motionären om att det är en fördel för en detaljhandlare om han i en lånesituation har möjligheter att välja mellan flera kreditgivare. Utskottet erinrade härefter om att frågan om mindre och medelstora företags finansiella situation var föremål för utredning. Utredaren skulle lägga fram de förslag han ansåg vara motiverade av kartläggningen av dessa företags finansiella läge. Utredningsuppdraget var inte begränsat till att gälla en viss grupp av företag. Med hänsyn till att serviceföretagsutredningens betänkande var under beredning inom regeringskansliet och till att hithörande frågor torde kunna komma att behandlas i den kommande småföretagspropositionen ansåg utskottet att motionen inte borde föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Som har framgått av det föregående (s. 8) föranledde beredningen av serviceföretagsutredningens betänkande inte något förslag från regeringen om statlig kreditgaranti till Handelskredit i den proposition (prop. 1981/82:118) om åtgärder för de små och medelstora företagen som lades fram våren 1982. I två motioner (m) yrkades att utredningens förslag på denna punkt skulle genomföras. Åtgärden var så angelägen, uttalades det, att ytterligare utredningsarbete kring de små och medelstora detaljhandelsföretagens finansiella situation inte kunde inväntas. Näringsutskottet (NU 1981/82:51 s. 24) delade emellertid inte motionärernas uppfattning utan hänvisade bl. a. till att utredningen om de små och medelstora företagens finansiella situation övervägde frågan om statlig kreditgaranti till Handelskredit-Gruppen. Motionen avstyrktes sålunda.

Även våren 1983 (NU 1982/83:35 s. 30) fann utskottet med anledning av en motion (m) i ämnet skäl att hänvisa till ett väntat förslag från den nämnda utredningen samt regeringens ställningstagande till detta. Motionen avstyrktes.

Riksdagen har i samtliga nu refererade fall följt utskottet.

Utskottet

Prispåslag i detaljhandeln

När procentuella påslag på leverantörspriset tillämpas vid prissättningen inom detaljhandeln får det till effekt att varor av högre kvalitet missgynnas, sägs det i motion 1983/84:1039 (s). Ofta gäller detta också svensktillverkade varor, som på grund av kostnader t. ex. för de anställdas sociala förmåner och för miljöskydd många gånger är dyrare än importerade produkter. Handeln får därigenom mera betalt för sitt arbete med svenska varor eller varor av hög kvalitet utan att det är motiverat från kostnadssynpunkt. Inom områden där importerade och svenska varor konkurrerar om marknadsutrymmet är enligt motionärerna procentpåslagen ofta till förfång för de svenska varorna. Särskilt gäller detta i tider då prismedvetenheten ökar på grund av minskad köpkraft hos konsumenterna. I motionen erinras också om aktuella rekommendationer till konsumenterna att såvitt möjligt "handla svenskt". Slutsatsen i motionen är att det är dags att se över prismarginalerna i handeln och deras relation till de verkliga kostnaderna för handelns hantering, transporter och marknadsföring. Riksdagen föreslås uttala att statens pris- och kartellnämnd (SPK) bör få regeringens uppdrag att överlägga med detaljhandelns branschorganisationer och därvid kräva att kostnadsrelaterade prispåslag tillämpas som inte diskriminerar varor av högre kvalitet eller av svensk tillverkning.

Utskottet konstaterar inledningsvis att frågan om detaljhandelns prissättningsmetoder har diskuterats av riksdagen vid upprepade tillfällen. Diskussionen har uteslutande gällt beklädnadsvaror, främst textilvaror, och den har sitt ursprung i beklädnadsdetaljhandelns praxis att vid sin prissättning lägga ett procentuellt påslag på varans inköpspris. Resultatet blir – även om pålägsprocenten i viss utsträckning varierar – att påläggen uttryckta i kronor ökar med stigande inköpspriser. Vad som har ifrågasatts är om dessa högre påslag står i rimlig relation till kostnaderna för inköp och försäljning av varorna. Speciellt har man uppmärksammat priseffekterna på svensktillverkade varor, som ofta återfinns i de högre prisklasserna. Även om skilda uppfattningar har förelegat när det gäller metoder att angripa den nu nämnda prissättningsproblematiken inom beklädnadsvaruhandeln, har en bred politisk enighet rått om problematikens existens och behovet av att den närmare analyseras. Utskottet hänvisar i detta avseende till den mera detaljerade framställningen i det föregående (s. 1 f.), som också belyser frågans sammansatta natur. Respekterandet av principen om marknadsprissättning, svårigheterna att på ett riktigt sätt fastställa särkostnader för försäljningen av olika produkter, spridningen av pålägsprocenten mellan olika inköpsprisklasser och det förhållandet att många lågprisvaror är av svenskt ursprung liksom att många importvaror återfinns i de högre prisklasserna hör till de kompletterande faktorer som har ansetts viktiga att beakta i en analys av beklädnadsvaruhandelns prissättningsmetoder. Utskottet vill i detta sam-

manhang också erinra om vad som i proposition 1983/84:130 om åtgärder för tekoindustrin, m. m., sades med avseende på prissättningsfrågorna, nämligen att resultatet av den utveckling som på olika sätt pågår mot ökat samarbete mellan tekoföretagen och handeln skulle avvaktas (se s. 4).

Även om exempel från beklädnadsvarubranschen anförs är resonemangen i motion 1983/84:1039 (s) inte begränsade till denna sektor av detaljhandeln. Yrkandet är generellt utformat och går ut på att SPK skall överlägga med handels- och marknadsföringsorganisationer och kräva kostnadsrelaterade prispåslag. Utskottet kan instämma i att den prissättningsproblematik som har beskrivits i det föregående inte torde vara unik för beklädnadsdetaljhandeln. Den är emellertid speciellt uttalad inom denna bransch. En av anledningarna är att de procentuella påslagen är väsentligt högre (genomsnittligt 90–100 %) för kläder och skor än för många andra detaljhandelsprodukter, för vilka pålägg om 25–60 % är vanligt förekommande. När det gäller kläder och skor får därför procentpåslagen en relativt sett större effekt på priserna. Att prissättningsmetoderna inom beklädnadsdetaljhandeln har uppmärksamats skall emellertid framför allt ses mot bakgrund av de svåra strukturanpassningsproblem som har drabbat svensk teko- och skoindustri. Svårigheterna har varit så stora att det har ansetts motiverat att ifrågasätta riktigheten i prissättningsmetoderna inom detaljhandelsledet för varor från just dessa branscher. Några särskilda skäl till att regeringen genom SPK generellt skulle ingripa i detaljhandelns prissättning och därvid kräva att kostnadsrelaterade prispåslag tillämpas föreligger enligt utskottets mening inte. Ett sådant förfarande skulle innebära ett alltför långtgående ingrepp i prisbildningen inom svensk detaljhandel, vilken i allt väsentligt får förutsättas äga rum på marknadsmässiga villkor och utifrån marknadsmässiga bedömningar. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om SPK:s åliggande enligt instruktionen att bl. a. insamla och analysera uppgifter om priser och marginaler för förnödenheter och tjänster i olika förädlings- och distributionsled inom landet, att genom sammanställning av sådana uppgifter och av prisuppgifter från utlandet klarlägga prisutvecklingen samt att undersöka prisbildningen inom ett visst område av näringslivet om prisutveckling, konkurrensförhållanden eller andra omständigheter ger anledning till det (se s. 5). Utskottet noterar samtidigt att SPK:s aktiva prisöverläggningsroll, sådan den kom till uttryck i instruktionen, togs bort vid utgången av juni 1982 och att regeringen har uppgivit att den inte har några planer på en återgång till den löpande direkta påverkan på enskilda företags prissättning som tillämpades fram till denna tidpunkt (se s. 6).

Från konsumentsynpunkt kan flera aspekter läggas på den fråga som aktualiseras i motionen. Ändrade prissättningsmetoder kan komma att gynna vissa konsumentgrupper men missgynna andra. Under förutsättning av oförändrade marginaler totalt skulle t. ex. en minskning av påläggsprocenten för varor i högre prisklasser leda till ett behov av högre påslag för de billigare produkterna, något som riskerar att stå i strid med intresset av att lågprisalternativ kan erbjudas konsumenterna.

Med anledning av vad som i motionen sägs om prispåslag "som inte diskriminerar produkter av högre kvalitet eller av svensk tillverkning" vill utskottet nämna att SPK:s undersökningar avseende textilvaruhandeln (se s. 5) inte tyder på att någon diskriminering skulle förekomma av svenska produkter till förmån för importerade varor vid påläggskalkyleringen. Inkösprisets storlek, inte varans ursprung, är den avgörande faktorn. Svenska och importerade varor i samma prisklass äsätts sålunda i stort samma procentuella pålägg. Det finns också exempel på att svenska varor äsätts lägre pålägg än importerade produkter med samma inköspris. Detta gäller skodetaljhandeln enligt SPK:s utredning (1981:21) om prissättningsmetoder inom denna bransch. Det nu sagda har syftat till att förtydliga problematiken men undanröjer självfallet inte det enligt motionärerna väsentliga problemet, nämligen att produkterna i högre prisklasser med nuvarande prissättningsmetoder får vara kostnadsbärare i större utsträckning än vad som vore motiverat med hänsyn till de faktiska kostnaderna för dessa varors inköp, hantering och försäljning.

Med hänvisning till vad här har anförts avstyrker utskottet motion 1983/84:1039 (s).

AB Handelskredit

Enligt motion 1983/84:2377 (m) bör en statlig kreditgaranti ges till AB Handelskredit. I motiveringen anförts att tillgången på riskkapital till de små och medelstora företagen är starkt begränsad. Särskilt påtagligt är kanske detta i detaljhandelssektorn, säger motionären, där de mindre företagen helt dominerar. Det uttalas vidare i motionen att service- och handelsföretagen inte kan få finansiell hjälp från de regionala utvecklingsfonderna och att det i många detaljhandelsbranscher är svårt för de enskilda företagen att utan beroendeskapande leverantörshjälp finansiera t. ex. expansion eller nybyggnad. Det är enligt motionären väsentligt från konkurrenssynpunkt att de köpmän som så önskar kan agera självständigt. Genom upplåning i ett från leverantörer fristående finansieringsinstitut kan de minska sitt beroende av leverantörerna. För detaljhandelsföretag finns sådana institut i form av Handelskredit och dess systerinstitut. Om en statlig kreditgaranti gavs skulle Handelskredits utlåningskapacitet väsentligt öka. Motionären erinrar om att förslag härom har lagts fram av flera statliga utredningar. Ytterligare utredningsarbete kring de små och medelstora detaljhandelsföretagens finansieringsmöjligheter behövs inte, anför motionären och begär att en statlig kreditgaranti för Handelskredit nu förverkligas. Riksdagen föreslås som sin mening ge regeringen till känna att så bör ske.

Utskottet finner det vara av värde att det finns flera kreditinstitutioner som kan lämna lån till detaljhandelsföretagen. Handelskredit, som kan hjälpa till med riskvilligt kapital utan att det skapas bindningar till de stora dagligvaruleverantörerna, fyller i detta sammanhang en viktig funktion. Som framhålls i motionen är förslaget att Handelskredits upplånings- och utlåningsmöjlighe-

ter skall förbättras genom en statlig garanti till företaget inte nytt. En sådan ordning har förordats av flera statliga utredningar, senast av utredningen angående de små och medelstora företagens finansiella situation. Förslagen från denna utredning är efter remissbehandling nu under beredning i regeringskansliet.

Utskottet vill inte föregripa det ställningstagande i frågan från riksdagens sida som kan komma att aktualiseras som en följd av utredningens förslag. Det finns dock anledning att i detta sammanhang uppmärksamma att ett flertal argument har framförts inte bara för utan också mot en statlig garanti till Handelskredit. Ett par av de viktigaste positiva effekterna nämns i motionen: förbättrade upplånings- och därmed utlåningsmöjligheter för Handelskredit och som en följd därav också ökade förutsättningar för att oberoende detaljhandelsföretag skall finnas kvar. Positiva psykologiska effekter för handelns utveckling och för nyföretagandet inom denna näringsgren är också ett av argumenten. Bland de kritiska synpunkterna är att sektoriseringen av kreditmarknaden skulle öka, att behovet av statlig garanti inte är tillräckligt dokumenterat och att det är ett tvivelaktigt system att privata kreditinstitut får stöd.

För egen del vill utskottet här begränsa sig till att framhålla att det förutom det nu diskuterade förslaget torde finnas andra lösningar som kan fylla de angivna funktionerna utan att för den skull förutsätta ett statligt engagemang, t. ex. ett i princip självfinansierande garantisystem bakom vilket står de industriföretag, leverantörsföretag och branschorganisationer som äger Handelskredit eller andra intressenter inom branschen.

Med det nu sagda avstyrker utskottet motion 1983/84:2377 (m).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *prispåslag i handeln*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1039,
2. beträffande *AB Handelskredit*
att riksdagen avslår motion 1983/84:2377.

Stockholm den 22 november 1984

På näringsutskottets vägnar

NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Gunnar Nilsson i Stockholm (s), Erik Hovhammar (m), Lennart Pettersson (s), Sten Svensson (m), Olof Johansson (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Bo Finnkvist (s), Lars Ahlström (m) och Sylvia Pettersson (s).

